

Prethodno saopćenje

Primljeno 26. 5. 2018, prihvaćeno za objavljivanje 2. 10. 2018.

Prof. dr. sc. Izet Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
izet.pehlic@gmail.com

Mr. Jakub Hasić

Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona
jakubh.pol@gmail.com

Doc. dr. sc. Suad Orlić

Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona
suad.orlic@gmail.com

**SOCIJALNO PEDAGOŠKA DESKRIPC IJA
PRIPISIVANJA UZROČNOSTI VLASTITOG
DELINKVENTNOG PONAŠANJA MALOLJETNIKA**

Sažetak

Cilj istraživanja je bio da se na osnovu stavova maloljetnih delinkvenata uradi socijalnopedagoška deskripcija pripisivanja uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika, te ustanovi postoji li statistički značajna povezanost internalnih i eksternalnih faktora delinkventnog ponašanja.

Od istraživačkih metoda korišteni su metod teorijske analize i deskriptivno analitički survey metod. Od istraživačkih instrumenata korištena je Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009).

Uzorak u istraživanju bio je 205 maloljetnika životne dobi od 14 do 18 godina života sa područja Zeničko-dobojskog kantona kod kojih su registrirani neki oblici rizičnog i delinkventnog ponašanja.

Rezultati istraživanja o internalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzork ističu anticijosijalne tendencije, slijede nepromišljenost, lična frustracija i podložnost vršnjacima.

Rezultati istraživanja o eksternalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzork ističu siromaštvo i materijalnu dobit, slijede pretjerana kontrola i nadzor roditelja, loši porodični odnosi, situacija u kojoj se maloljetnik nalazi, droga, antisocijalni vršnjaci, permisivnost roditelja i alkohol.

Rezultati ispitivanja odnosa internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako postoji statistički značajna povezanost internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika.

Zaključeno je da socijalnopedagoškim preventivskim djelovanjem treba obuhvatiti spektar faktora koji utječu na razvoj osobnosti mladih, te da treba kreirati i realizirati socijalnopedagoške programe podrške maloljetnim delinkventima s ciljem ublažavanja i otklanjanja uzroka njihovog delinkventnog ponašanja i u funkciji njihove kvalitetnije resocijalizacije.

Ključne riječi: delinkvencija, atribuiranje delinkventnog ponašanja, internalni faktori, eksternalni faktori

Uvod

Uzroci maloljetničkog kriminaliteta su brojni i mogu biti biološke i psihopatološke, te psihološke prirode. Na porodičnom nivou ključni faktori rizika su zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, agresivnost i konflikti unutar porodice, kriminalitet roditelja, nedostatak roditeljskog nadzora i kontrole, dok je najsnažniji faktor zaštite bliski odnos maloljetnika s najmanje jednom odraslom osobom koja maloljetnika podržava i bezuslovno prihvata (Soković i Bejatović, 2009: 32).

Istraživanja faktora delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazuju da je ono najvećim dijelom uzrokovano sredinskim utjecajima (Hrnčić, 2008, 2009), od kojih se naročito izdvajaju nedovoljne afektivne veze u porodici, nedovoljna senzitivnost i responsivnost roditelja, onemogućavanje autonomije i individuacije u porodici, konflikti u porodici, narušeni i negativni neposredni vršnjački odnosi i visoko prisustvo stresa.

Brojni su istraživački nalazi (Loeber, 1982; Rutter i Giller 1983; Hanson i sar., 1984; Patterson, 1986; Seydlitz, 1993; Florsheim i sar., 1996) koji pokazuju da je nedostatak pozitivnih afektivnih porodičnih odnosa u kasnijem djetinjstvu i adolescenciji u korelaciji sa delinkventnim ponašanjem. Porodice mladih delinkvenata karakteriziraju hladni emotivni odnosi, hostilnost i odbacivanje. Mada je prvobitno negativno ponašanje djeteta uvjetovano prije svega ponašanjem roditelja, mlada osoba može značajno da doprinese negativnoj atmosferi u porodici svojim negativističkim, ometajućim i agresivnim ponašanjem. Često se kreira začarani krug: roditelji su hladni, hostilni i odbacujući, što

ima za posljedicu probleme ponašanja djeteta koje postaje teže za vaspitavanje, čime roditelje čini još nestrpljivijim i hostilnijim, što dovodi do daljeg pogoršavanja djetetovog ponašanja koje neminovno vodi u sferu delinkvencije.

U našem istraživanju varijablu pripisivanje uzročnosti (atribuiranje) vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika operacionalizirali samo na 12 faktora: internalni (antisocijalne tendencije, lična frustracija, podložnost vršnjacima, nepromišljenost) i eksternalni (siromaštvo i materijalna dobit, loši porodični odnosi, droga, alkohol, antisocijalni vršnjaci, permisivnost roditelja, situacija i pretjerana kontrola i nadzor roditelja).

Metod

Predmet ovog istraživanja jeste socijalnopedagoška deskripcija pripisivanja uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika. Cilj istraživanja je bio da se na osnovu stavova maloljetnih delinkvenata uradi socijalnopedagoška deskripcija pripisivanja uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika, te ustanovi postoji li statistički značajna povezanost internalnih i eksternalnih faktora delinkventnog ponašanja.

Istraživačke metode: U ovom istraživanju korišteni su metod teorijske analize i deskriptivno-analitički survey metod, a od tehnika anketiranja i skaliranja. Metod teorijske analize korišten je u analizi relevantnih teorijskih izvora, a u cilju znanstvenoteorijskog utemeljenja istraživačkog problema i istraživačkih rezultata. Survey metod korišten je u prikupljanju, analizi i interpretaciji istraživačkih rezultata dobivenih putem anketiranja maloljetnih delinkvenata.

Istraživački instrumenti: Od istraživačkih instrumenata korištena je Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009) koja se sastoji od 60 ajtema. Skala se sastoji od 12 faktora i dvije subskale: internalna i eksternalna. Internalna subskala sastoji se od četiri faktora: 1) Antisocijalne tendencije, 2) Lična frustracija, 3) Podložnost vršnjacima, 4) Nepromišljenost. Eksternalna subskala sastoji se od osam faktora: 1) Siromaštvo i materijalna dobit, 2) Loši porodični odnosi, 3) Droga, 4) Alkohol, 5) Antisocijalni vršnjaci, 6) Permisivnost roditelja, 7) Situacija i 8) Pretjerana kontrola i nadzor roditelja.

Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja pokazala je dobre metrijske karakteristike. Sastoji se od dvije subskale (internalna i eksternalna), te svaka subskala pokazuje stabilnu faktorsku strukturu. Faktori imaju zadovoljavajuću homogenost i Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti kako u cjelokupnom uzorku tako i na subuzorcima maloljetnika s obzirom na njihovu dob. Pouzdanost i na našem uzorku je zadovoljavajuća jer Cronbach alpha iznosi $\alpha = ,96$.

Istraživački uzorak od 205 maloljetnika izdvojen je iz populacije maloljetnika sa područja Zeničko-dobojskog kantona kod kojih su registrirani neki oblici rizičnog i delinkventnog ponašanja. Maloljetnici su životne dobi od 14 do 18 godina života koji su u svome životu počinili barem jedno krivično ili prekršajno djelo.

Obrada podataka rađena je u statističkom paketu SPSS. Budući da su podaci odstupali od normalne distribucije korištena je neparametrijska statistika, a od statističkih postupaka korišteni su aritmetička sredina i Spearmanov koeficijent korelacije.

Rezultati

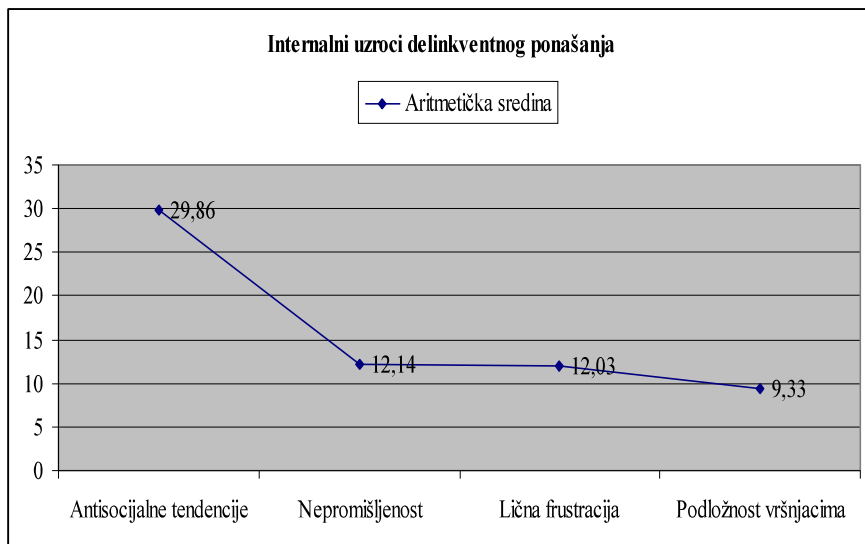
Rezultati istraživanja bit će predstavljeni logikom i strukturom korištenog istraživačkog instrumenta. Prvo će biti predstavljeni rezultati o internalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika (antisocijalne tendencije, lična frustracija, podložnost vršnjacima, nepromišljenost), a nakon toga i o eksternalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika (siromaštvo i materijalna dobit, loši porodični odnosi, droga, alkohol, antisocijalni vršnjaci, permisivnost roditelja, situacija i pretjerana kontrola i nadzor roditelja).

Internalni uzroci delinkventnog ponašanja maloljetnika

Rezultati (grafikon 1) ispitivanja stavova maloljetnih delinkvenata o internalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzrok ističu antisocijalne tendencije, slijede nepromišljenost, lična frustracija i podložnost vršnjacima.

Antisocijalna tendencija je, kao svaka dispozicija, razvojno uvjetovana međudjelovanjem individualnih i sredinskih faktora rizika i zaštite. Počinje da se razvija u djetinjstvu ili adolescenciji. Farrington (1996) smatra da ona obuhvata: naviku da se koriste

prije antisocijalni nego socijalni putevi za zadovoljenje motiva, postojanje ili nepostojanje inhibicija za činjenje krivičnih djela, i motivaciju koja pogoduje antisocijalnom i delinkventnom ponašanju.

Grafikon 1. *Internalni uzroci delinkventnog ponašanja maloljetnika*

Ovi istraživački rezultati ukazuju na loš proces socijalnog učenja mladih lica u porodici od kojeg zavise inhibicije u vidu antisocijalnih stavova i vjerovanja. Postojanje vjerovanja koja promoviraju antisocijalni akt zavise od okruženosti antisocijalnim modelima, kao i od njihovog značaja za osobu, te ukoliko ova vjerovanja imaju značajniji utjecaj utoliko više mlado lice stječe uvjerenje da je prestup dozvoljen i prije usvaja antisocijalne stavove. U vezi nezanemarljivih antisocijalnih tendencija mladih lica iz obrađenih tabelarnih podataka treba istaći da tendencije za antisocijalnim ponašanjem mladih lica nisu toliko rezultat slobodnog izbora mladih ljudi koliko je posljedica njihovih suženih mogućnosti.

Provedena istraživanja pokazuju da antisocijalne tendencije uzrokuju nepovoljne socijalne okolnosti u kojima odrastaju mlada lica, te biološke predispozicije i neadekvatni roditelji koji pokazuju elemente odbacivanja prema takvoj djeci, usljed faktora zbog kojih takva djeca nailaze na nemogućnost nalaženja adekvatnog mjesta u prosocijalnoj sredini, tako da je izbor tendencija ka antisocijalnom ponašanju mnogo češće prinudan izbor u nedostatku boljih rješenja,

nego što je to rezultat slobodne volje mladih lica (Hrnčić 2009:133).

Nepromišljenost je svakako jedno od obilježja adolescencije te visok rezultat na ovim tvrdnjama i nivoima slaganja pokazuje kako su maloljetnici iz svoje perspektive svjesni nedovoljnog pridavanja pažnje posljedicama trenutnog ponašanja. Međutim, ove tvrdnje ne govore o nepromišljenosti za činjenje krivičnog djela, odnosno ne govore o tome da su nepromišljeno počinili krivično djelo, već da nisu razmišljali hoće li biti uhvaćeni i otkriveni, te kakve će posljedice snositi zbog počinjenog krivičnog djela.

Istraživački rezultati govore o izraženoj nepromišljenosti maloljetnika pri preduzimanju delinkventnih radnji, pri čemu ta nepromišljenost, prevashodno u vidu nerazmišljanja o posljedicama svojih postupaka, proizilazi iz njihove nedovoljne zrelosti u pogledu shvatanja značaja onoga što čine i što će tom činidbom proizvesti. Upravo ta njihova nedovoljna zrelost ih razdvaja, u kontekstu krivične odgovornosti, od punoljetnih počinitelja krivičnih djela i to je element koji im se, uz osnovne elemente krivične odgovornosti, mora utvrditi da bi ih se proglasilo krivično odgovornim.

Izražena nepromišljenost maloljetnika u vidu nerazmišljanja o posljedicama svojih postupaka, kao i nerazmišljanje da će biti otkriveni pri činjenju krivičnog djela, govori o odsustvu, u psihičkom smislu, socijalne zrelosti koja bi podrazumijevala njihovu sposobnost da usklađuju lične i društvene ciljeve, te da nadziru svoje ponašanje i preuzmu spremnost za svoje postupke. Nepromišljeno činjenje krivičnih djela od strane maloljetnika povezano je sa njihovom nedovoljnom kontrolom od strane roditelja i prisutnim elementima vaspitne zapuštenosti, kao i poticanjem iz porodica u kojima vladaju loši porodični odnosi. Provedena istraživanja pokazuju veliki procenat učinjenih krivičnih djela maloljetnika kao posljedice njihove nepromišljenosti i nedovoljne zrelosti (Petrović i Meško, 2004).

Lična frustracija kao nemogućnost zadovoljenja potreba, odnosno nemogućnost postizanja pozitivnih ciljeva, posebno je prisutna u anomičnim društvima u kojima su materijalni ciljevi visoko vrednovani, a mogućnosti adolescenata da ih ostvare veoma ograničene. Ako se tome doda da je u adolescenciji potreba za dobrim statusom u vršnjačkoj grupi izrazita, a da je ovaj status često povezan sa materijalnim mogućnostima (garderoba, izlasci), onda se delinkventna ponašanja mladića mogu objasniti i frustracijom potrebe za dobrim statusom u vršnjačkoj grupi, koja se

zatim pokušava zadovoljiti stjecanjem materijalnih dobara delinkvencijom. Istraživanja mladih delinkvenata su pokazala da je njihova motivacija za krađe često zasnovana na očekivanju da će time popraviti svoj socijalni status (Hrnčić, 2009).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju značajan broj maloljetnih ispitanika koji su se na činjenje krivičnih djela odlučili u stanju napetosti ili nervoze, te u cilju pražnjenja negativne energije, pri čemu su svi razlozi činjenja krivičnog djela rezultat frustracija nastalih zbog smetnji koje mlada lica imaju u postizanju nekog cilja, usljed čega se kod njih javlja agresija kao manifestacioni elemenat njihovog delinkventnog ponašanja i kao izlaz iz postojeće situacije nemogućnosti zadovoljenja određene potrebe. Provedena istraživanja (Elliott i Voss, 1974) o utjecaju ličnih frustracija na delinkventna ponašanja pokazuju da je vjerovatnoća delinkventnog ponašanja veća kod mladih osoba frustriranih neostvarenim ambicijama u obrazovanju, nego kod onih koji su ostvarili obrazovne ambicije. Agnew (1997) smatra da dva tipa diskrepance mogu da dovedu do neposredne frustracije, pri čemu je sa kriminogenog aspekta diskrepanca između aspiracija i očekivanja manje problematična u odnosu na diskrepancu između očekivanja i postignuća koja može snažno da motivira da se nesklad nadoknadi delinkventnim ponašanjem. U tom smislu, i prezentirani podaci ukazuju da su maloljetnici u stanju bijesa, nervoze i akumulirane negativne energije činili krivična djela zbog ličnih frustracija nastalih na nivou diskrepance između očekivanog i postignutog.

Malo je faktora koji su toliko prediktivni za delinkvenciju kao podložnost vršnjacima, odnosno kao delinkventnost vršnjačke grupe kojoj mlada osoba pripada. Bez obzira na to koji su procesi doveli do pridruživanja mlade osobe delinkventnoj grupi, činjenica je da u vršnjačkoj grupi postoji jak proces asimilacije koji dovodi do stvaranja „kulture vršnjačke grupe“ (Harris, 1995), čime ona sama vrši svoj nezavisan i snažan utjecaj na antisocijalno i delinkventno ponašanje svojih članova.

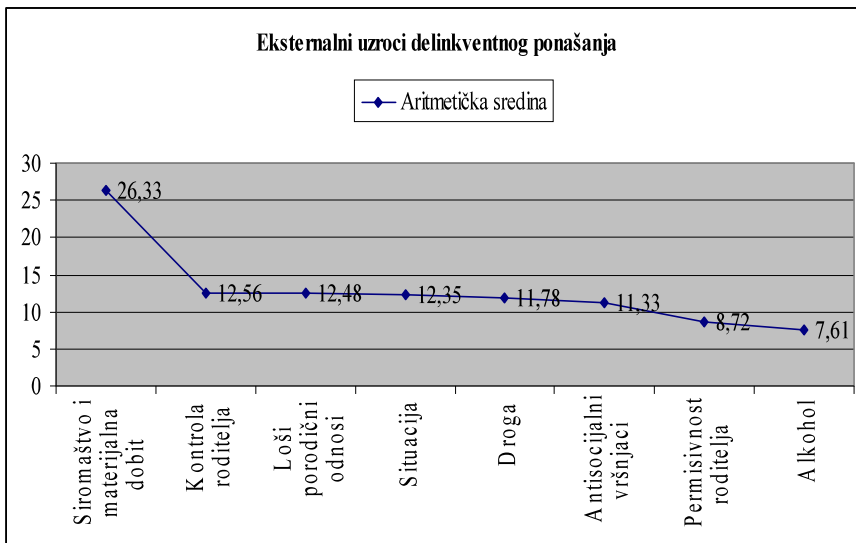
Rezultati našeg istraživanja pokazuju nizak stepen podložnosti vršnjacima u delinkventnom ponašanju, pri čemu samo četvrti parametar pokazuje delinkventno ponašanje mladih usljed podložnosti vršnjacima kroz uvlačenje u probleme koji uzrokuju njihovo delinkventno ponašanje. Ovaj parametar se može dovesti u vezu sa nepromišljenošću usljed nedovoljne zrelosti ove

populacione strukture kao faktora njihovog delinkventnog ponašanja.

Prva tri tabelarna parametra govore u prilog niskom stepenu podložnosti vršnjacima i ujedno ukazuju na izgrađeni stav maloljetnika o antisocijalnom ponašanju kroz izraženo odupiranje nagovaranju da budu pripadnici delinkventne populacije. Iz ovih parametara se može uočiti prisustvo adekvatnog odgojnog utjecaja roditelja na djecu sa elementima adekvatne senzitivnosti i responsivnosti kao osobina roditelja koje su bitan protektor delinkventnog ponašanja mladih lica. Ovi podaci korespondiraju sa provedenim istraživanjima koja pokazuju da je utjecaj porodice i roditelja na djecu jači od njihove podložnostima vršnjacima, odnosno taj utjecaj je nezavisan od vršnjačke grupe (Patterson i sar., 1992).

Eksternalni uzroci delinkventnog ponašanja maloljetnika

Rezultati (grafikon 1) ispitivanja stavova maloljetnih delinkvenata o eksternalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzrok ističu siromaštvo i materijalnu dobit, slijede pretjerana kontrola i nadzor roditelja, loši porodični odnosi, situacija u kojoj se maloljetnik nalazi, droga, antisocijalni vršnjaci, permisivnost roditelja i alkohol.

Grafikon 2. *Eksternalni uzroci delinkventnog ponašanja maloljetnika*

Razmatrajući siromaštvo kao uzrok delinkventnog ponašanja mladih može se reći da siromaštvo dovodi do nezdravih stilova života i loših uvjeta stanovanja, smanjuje pristup zdravstvenoj zaštiti, socijalnim službama i mogućnostima podrške socijalnim aktivnostima i uspjehu djeteta. Također, ono smanjuje mogućnost bezbjedne igre i zabave, što dovodi do povećanja nivoa delinkvencije u ovim okolnostima (Williams i sar., 2003).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju visoku povezanost loše materijalne situacije unutar porodice u kojoj odrastaju maloljetnici i njihovog delinkventnog ponašanja. Brojna istraživanja pokazuju da su siromaštvo i socijalne teškoće porodice najprediktivnije za delinkventno ponašanje mladih (Emery, 1982, Patterson, 1986, Ritter, 1998). Prezentirani rezultati pokazuju da je osnovni razlog odavanju delinkventnom ponašanju mladih lica nedostatak novca za zadovoljavanje svojih osnovnih potreba, zbog čega se ovaj faktor može dovesti i u interakciju sa frustriranošću, gdje oba elementa u sadjejestvu kauzalno djeluju na pojavu delinkventnog ponašanja mladih. U ovom kontekstu, neki kriminolozi koji su vršili istraživanja smatraju da teški materijalni uvjeti porodice predstavljaju čak najmoćniji kriminogeni faktor, odnosno najjači razlog delinkventnog ponašanja mladih (Milutinović, 1976: 287), što potvrđuju i rezultati našeg istraživanja, jer je siromaštvo izdvojeno kao najveći eksternalni uzrok delinkventnog ponašanja maloljetnika.

Kada je u pitanju pretjerana kontrola i nadzor roditelja, treba istaći da roditelji koji ne odobravaju antisocijalno ponašanje, kao i roditelji koji efikasno kontroliraju, odnosno nadgledaju kretanje djeteta, reguliraju disciplinu u porodici i imaju pozitivan stav s djetetom te djeluju kao zaštita od antisocijalnog ponašanja. Pokazuje se da uspješno nadgledanje adolescenta od strane roditelja i provođenje više vremena sa njim u dokolici aktivno sprečavaju njegovo druženje sa devijantnim vršnjacima (Warr, 1993).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju kako su maloljetnici skloni pripisivati svoje delinkventno ponašanje porodičnim faktorima, odnosno svojim roditeljima i njihovom odnosu prema njihovom ponašanju. Rezultati ukazuju na to da su djeca ispitanici izloženi pojačanoj kontroli roditelja i da roditelji ne pronalaze adekvatnu granicu između onoga što se može dopustiti djetetu i onoga što je zabranjeno. Pretjerana kontrola djeteta i strogost prema djetetu guši njegove slobode i usporava proces individuacije, te predstavlja pokazatelj nepoštovanja ličnosti i potreba

adolescenta, što se može pojaviti kao predisponirajući faktor za javljanje nezadovoljstva i agresivnih crta kod djece kao uvoda u njihovo delinkventno ponašanje. Kada se uzmu u obzir provedena istraživanja u vezi ovog faktora jasno se nameće konstatacija da u odnosu roditelja prema djetetu i njegovom ponašanju i kretanju treba pronaći adekvatnu mjeru između onoga što je dopušteno i što je zabranjeno, tako da ta kontrola ne bude niti nedovljna, niti pretjerana. Naime, provedena istraživanja pokazuju da i pretjerana kontrola, na koju ukazuju ispitani maloljetnici iz obrađenog uzorka, kao i nedovoljna kontrola imaju pozitivnu vezu sa delinkventnim ponašanjem djeteta (Mason i sar., 1996). Kauzalna povezanost pretjerane kontrole sa delinkventnim ponašanjem mladih objašnjava se time što djeca koja su izložena pretjeranoj kontroli roditelja teže da češće ne budu kod kuće i da kriju svoje kretanje, druženje i poslove van kuće od roditelja, što predstavlja prediktor za njihovu delinkventnu aktivnost. S obzirom da pretjerana kontrola djece vodi nepoštivanju njihove ličnosti, a nedovoljna kontrola slabljenju autoriteta roditelja, adekvatna mjera odnosa roditelja prema djeci koja ne uključuje sve zabrane, niti uključuje sve dozvole, predstavlja najbolji obrazac prosocijalnog ponašanja mladih kao bitnog protektora njihove delinkvencije.

Loši porodični odnosi, po nivou prisustva, treći su eksteralni uzrok delinkventnog ponašanja maloljetnika. Prisustvo unutarporodičnih stresora je posebno negativno za razvoj djeteta, pri čemu je naročito nepovoljno postojanje konfliktnih odnosa i nasilja u porodici. Istraživanja su pokazala da je otvoreni konflikt među roditeljima, sa akcentom na konflikte koji uključuju agresivnost između roditelja, izrazito stresan za dijete (Vissing i sar, 1991).

Rezultati našeg istraživanja ukazuju da mlade osobe u znatnom procentu odrastaju u porodicama u kojima vladaju loši porodični odnosi ispunjeni čestim konfliktnim situacijama između roditelja, te iz porodica u kojima su roditelji delinkventne djece nedovoljno senzitivni i responsivni, usljed čega pokazuju hladnoću u odnosu prema svojoj djeci i nezaintersiranost za njihove potrebe i probleme na koje nailaze u svom uzrastu. Sve navedene karakteristike porodice i odnosa koji u njima vladaju u direktnoj su kauzalnoj povezanosti sa delinkventnim ponašanjem mladih lica. Brojna istraživanja govore u prilog tome da su hladni i loši porodični odnosi unutar porodice praćeni konfliktnim situacijama glavni prediktori delinkventnog ponašanja mladih lica (Loeber i

Dishion, 1983; Hanson i sar, 1984; Patterson 1986; Henggeler, 1989; Vitaro i Tremblay, 1994; Florsheim i sar, 1996). Ovi podaci jasno ukazuju na to i ujedno potvrđuju da porodično okruženje može, pored pozitivnih, vršiti i negativne utjecaje u procesu formiranja svojih najmlađih članova. Zbog toga se može reći da se objašnjenje delinkventnog ponašanja mladih ne može ni zamisliti bez sagledavanja negativnih uvjeta i utjecaja kojima su oni izloženi u svojoj porodici.

Situacija u kojoj se maloljetnik nalazi, po nivou prisustva, četvrti je eksternalni uzrok delinkventnog ponašanja maloljetnika. Problemi adekvatnog razumijevanja realnosti mogu se pojaviti kao uzrok delinkventnog ponašanja mladih. Pogrešnim interpretacijama socijalne realnosti kod mladih doprinose kako iskustva u porodici tako i neke genetski određene individualne karakteristike djeteta, kao što su: impulsivnost, nepažnja i snižena verbalna inteligencija (Waldman, 1996).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da maloljetna lica često, zbog nerazumijevanja situacije u kojoj se nalaze, ulaze u afektivna stanja i stanja nepromišljenosti u kojima čine krivična djela, bez mogućnosti iznalaženja adaptivnijih i bolje planiranih odgovora na datu, iskrslu situaciju. Ovaj faktor maloljetničkog prestupništva je uzajamno povezan sa nepromišljenošću, s obzirom da nepromišljenost kao karakteristika postupanja mladih lica koja ne posjeduju dovoljnu duševnu zrelost najviše dolazi do izražaja u situacijama u kojima maloljetnik nedovoljno razumije realnost u kojoj se nalazi, što producira njegovu nepromišljenost i delinkventnu aktivnost usljed toga. Analizirajući navedene rezultate o delinkvenciji kao rezultatu okolnosti koje su postojale u datom trenutku i situacije u kojoj se mlada lica nalaze, gdje je isključeno bilo kakvo planiranje delinkventne aktivnosti već se ista događa „na mah“, može se konstatirati da su mlada lica loše pripremljena da se nose sa svojim afektivnim reakcijama kada se suočavaju sa situacijama koje kod drugih tipično izazivaju strah, pri čemu, kao rezultat toga, ona mogu biti preplavljena emotivnim uzbuđenjem koje ne prepoznaju ili ga pogrešno prepoznaju kao bijes, kojom prilikom to preplavlivanje emocija može dovesti do „brisanja“ potencijalno adaptivnijih i bolje planiranih odgovora i otvaranja puta ka delinkventnom ponašanju. Provedena istraživanja pokazuju da minimalizacija emocije straha i njeno prebacivanje u emociju bijesa u iskrslim situacijama za maloljetnike značajno

povećava pojavu delinkvencije, odnosno vjerovatnoću ulaska u rizične situacije (Lerner i Keltner, 2001).

Kada je riječ o drogi kao pošasti savremenog doba, poseban razlog za zabrinutost i alarm izaziva porast upotrebe droga među mladima, posebno među adolescentima. Rasprostranjenost upotrebe droga među omladinom i rana narkomanija jedan su od značajnih izvora za „regrutaciju“ budućih ovisnika, kao i za delinkventno ponašanje mladih (Korač, 2003: 40).

Rezultati istraživanja pokazuju, s jedne strane, veliku prisutnost droge kao opojnog sredstva u životu mladih lica, te, s druge strane, izrazitu kauzalnu povezanost između njenog konzumiranja i činjenja krivičnih djela u smislu činjenja krivičnih djela pod odlučujućim utjecajem i djejtvom opojnih droga. Cohen i Brook (1987, prema Rutter i sar., 1998) ukazuju na negativne mehanizme ove povezanosti, tako da samo konzumiranje droga predisponira antisocijalno ponašanje. Ovaj faktor delinkventnog ponašanja mladih je povezan sa faktorom činjenja imovinskih krivičnih djela i druženja sa antisocijalnim vršnjacima. Ta povezanost se ogleda u tome što je za nabavku droge za konzumiranje potreban novac, do kojeg se najčešće dolazi činenjem imovinskih krivičnih djela i druženjem sa antisocijalnim vršnjacima. Na osnovu prezentiranih podataka, može se konstatirati da povećana potreba za novcem zbog dalje nabavke supstance, te razvijanje antisocijalnog stila života u vršnjačkim grupama, kao i smanjena inhibicija nepoželjnog ponašanja, podstiču delinkventno ponašanje pod utjecajem opojnih sredstava, odnosno pojavljivanje antisocijalnih aktivnosti mladih koji se drogiraju ili opijaju (Hrnčić 2008).

Utjecaj antisocijalnih vršnjaka, odnosno delinkventne vršnjačke grupe, na antisocijalnu aktivnost mlade osobe je velik, tako da druženje sa antisocijalnim vršnjacima podstiče delinkventno ponašanje kod mlade osobe. Ako se ovo ima u vidu, onda je jasno da je neophodan prekid odnosa sa ovom grupom, jer to za mladu osobu znači i prekid antisocijalnog, odnosno delinkventnog ponašanja.

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da maloljetnici svjesno ulaze u vršnjačke grupa sa problematičnim ponašanjem i da brzo prihvataju njihove modele ponašanja kao uobičajene obrasce i za svoje ponašanje. Bez obzira na razloge druženja i ulaska u grupu sa antisocijalnim vršnjacima, one vrše nezavisan i snažan utjecaj na ponašanje svojih članova. Provedena istraživanja jasno potvrđuju

utjecaj antisocijalnih vršnjaka na razvoj i održavanje delinkventnog ponašanja, pri čemu u istraživanjima nije zabilježen niti jedan adolescent koji je uvijek činio krivična djela sam (Emler i sar., 1987, Henggeler 1989, Fergusson i sar., 1996, Rutter i sar., 1998). Antisocijalni vršnjaci kao faktor maloljetničke delinkvencije je u bliskoj interakciji sa faktorom roditeljske kontrole, odnosno nedovoljne roditeljske kontrole na način da je druženje sa antisocijalnim vršnjacima povezano sa većom distancom prema roditeljima, koja je i pokazatelj i prediktor antisocijalnog ponašanja, pri čemu se navedenom distancom otvara prostor vršnjacima za povećan značaj i utjecaj. Dok studije normalnih adolescenata (Brown i sar., 1993) pokazuju veći značaj roditelja nego vršnjaka za emotivnu stabilnost mlade osobe, studije antisocijalnih mladih (Aseltine i sar., 1994) pokazuju veći značaj vršnjaka nego roditelja. Analizirajući podatke i ovaj faktor delinkventnog ponašanja, na osnovu provedenih istraživanja, može se reći da, što je početak antisocijalnog ponašanja raniji i što je antisocijalno ponašanje izrazitije, to je utjecaj antisocijalnih vršnjaka manji (Vitaro i sar., 1997).

Utjecaj nepovoljnih karakteristika roditelja na dijete ostvaruje se kroz njihov odnos prema djetetu, od kojih se naročito izdvaja permisivnost roditelja. Naime, smatra se da lagahna disciplina sa popustljivošću, a pogotovo odsustvo discipline u porodici, predstavlja faktor delinkventnog ponašanja, što dolazi do izražaja naročito onda kada nedostaju drugi neophodni utjecaji socijalizacije u porodičnom životu mlade osobe (Buljubašić, 2008: 71).

Rezultati našeg istraživanja ne impliciraju izrazitu kauzalnu povezanost roditeljske popustljivosti sa delinkventnim ponašanjem mladih, već se u značajnijoj mjeri potencira nedovoljna kontrola roditelja kao prediktor njihove delinkvencije, zbog čega se ovaj faktor u znatnoj mjeri nadovezuje na faktor kontrole roditelja, odnosno na njihovu nedovoljnu kontrolu. Izraženi drugi parametar iz prezentirane tabele pokazuje visok procenat nedovoljne kontrole roditelja, koja može biti uzrokovana njihovom nezainteresiranošću za roditeljstvo i svoje dijete, te preopterećenošću drugim, za njih prioritetnim, životnim zadacima. Veza između nedovoljne kontrole i nezainteresiranosti roditelja je potvrđena u brojnim istraživanjima (Prange i sar., 1992, Fergusson i sar., 1996, Raine i sar., 1997). Premda prezentirani podaci pokazuju velik udio nedovoljne kontrole u predikciji delinkvencije mladih i mnogo manju kauzalnu

povezanost permisivnosti roditelja sa delinkvencijom mladih, to ne isključuje utjecaj permisivnosti na incidencu delinkventnog ponašanja, pogotovo kada se uzmu u obzir provedena istraživanja koja potvrđuju vezu popustljivog ponašanja i labave discipline sa delinkventnim ponašanjem mladih (Glueck i Glueck, 1970, Rutter i Giller, 1983, Feehan i sar., 1991).

Alkohol je posljednji u nizu eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika. Raširenost upotrebe alkohola i njegova lahka dostupnost putem kupovine pogoduje njegovom konzumiranju i od omladine, pogotovo one koja egzistira u disharmoničnim porodicama, gdje je obrazac konzumiranja alkohola preuzet od roditelja. Suština alkoholizma kao socijalno patološke pojave ili devijantnog ponašanja i kao uzroka delinkventnog ponašanja jeste u tome što pad „socijalnih kočnica“ dovodi alkoholizirane ljude, uključujući i omladinu koja ga konzumira, u sukob sa okolinom i izaziva brojne prestepe normi za ponašanje, počev od remećenja javnog reda i mira, pa do činjenja raznih krivičnih djela (Nikolić i Joksić, 2011: 73).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju mali procenat krivičnih djela maloljetnika učinjenih pod utjecajem alkohola i ukazuju na to da su mlada lica danas mnogo više sklona drugoj vrsti ovisnosti, odnosno opojnim drogama, tako da se mnogo više drogiraju nego što se opijaju alkoholnim pićima, te je i njihova delinkventna aktivnost u mnogo većem procentu uzrokovana odlučujućim utjecajem droga u odnosu na činjenje krivičnih djela pod utjecajem alkohola. Ovi podaci ne znače da alkohol nije značajan kriminogeni faktor maloljetničke delinkvencije, već da je u manjoj mjeri kauzalno povezan sa delinkventnim ponašanjem maloljetnika u odnosu na opojne droge. Naprotiv, mnoga istraživanja pokazuju utjecaj alkohola na delinkventno ponašanje mladih, te da su zavisnosti od psihoaktivnih supstanci, odnosno narkotika i alkohola, glavni prediktori maloljetničke delinkvencije (Ganzer i Sarason, 1973, Rutter i Giller, 1983, Rutter i sar., 1998, Patterson i sar, 1992).

Odnos internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika

Interesiralo nas je kakav je odnos internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika. Slijedi prikaz i analiza istraživačkih rezultata.

Rezultati Spearmanovog koeficijenta korelacije (tabela 1) pokazali su kako postoji statistički značajna poveznost internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika.

Materijalna dobit je pozitivno statistički značajno povezana sa antisocijalnim tendencijama, nepromišljenošću i podložnošću vršnjacima, a negativno sa ličnom frustracijom. Maloljetnim delinkventima materijalna dobit je uzrok većih antisocijalnih tendencija, nepromišljenosti i podložnosti vršnjacima, te uzrok smanjenja ličnih frustracija.

Droga je pozitivno statistički značajno povezana sa antisocijalnim tendencijama, nepromišljenošću i podložnošću vršnjacima. Maloljetnim delinkventima droga je uzrok većih antisocijalnih tendencija, nepromišljenosti i podložnosti vršnjacima.

Tabela 1. *Odnos internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika*

Spearman's rho	Antisocijalne tendencije	Lična frustracija	Nepromišljenost	Podložnost vršnjacima
Siromaštvo i materijalna dobit	,000**	-,000**	,000**	,000**
Droga	,000**	-,991	,000**	,000**
Loši porodični odnosi	-,025*	,000**	,000**	,000**
Kontrola roditelja	-,000**	,000**	-,902	,528
Alkohol	,000**	-,175	,000**	,000**
Situacija	-,005**	,000**	,000**	,000**
Antisocijalni vršnjaci	,329	,000**	,177	,000**
Permisivnost roditelja	,000**	-,002**	,000**	,552

** . Povezanost je signifikantna na nivou 0,01.

* . Povezanost je signifikantna na nivou 0,05.

Loši porodični odnosi su pozitivno statistički značajno povezani sa ličnom frustracijom, nepromišljenošću i podložnošću

vršnjacima, a negativno sa antisocijalnim tendencijama. Maloljetnim delinkventima loši porodični odnosi uzrok su većih ličnih frustracija, nepromišljenosti i podložnosti vršnjacima, te uzrok smanjenja antisocijalnih tendencija.

Kontrola roditelja pozitivno je statistički značajno povezana sa ličnom frustracijom, a negativno sa antisocijalnim tendencijama. Maloljetnim delinkventima kontrola roditelja je uzrok većih ličnih frustracija, te uzrok smanjenja antisocijalnih tendencija.

Alkohol je pozitivno statistički značajno povezan sa antisocijalnim tendencijama, nepromišljenošću i podložnošću vršnjacima. Maloljetnim delinkventima alkohol je uzrok većih antisocijalnih tendencija, nepromišljenosti i podložnosti vršnjacima.

Situacija u kojoj se maloljetnik nalazi je pozitivno statistički značajno povezana sa ličnom frustracijom, nepromišljenošću i podložnošću vršnjacima, a negativno sa antisocijalnim tendencijama. Maloljetnim delinkventima situacija u kojoj se nalaze je uzrok većih ličnih frustracija, nepromišljenosti i podložnosti vršnjacima, te uzrok smanjenja antisocijalnih tendencija.

Antisocijalni vršnjaci su pozitivno statistički značajno povezani sa ličnom frustracijom i podložnošću vršnjacima. Maloljetnim delinkventima antisocijalni vršnjaci su uzrok većih ličnih frustracija i podložnosti vršnjacima.

Permisivnost roditelja je pozitivno statistički značajno povezana sa antisocijalnim tendencijama i nepromišljenošću, a negativno sa ličnom frustracijom. Maloljetnim delinkventima permisivnost roditelja je uzrok većih antisocijalnih tendencija, te uzrok smanjenja ličnih frustracija.

Zaključak

Empirijski cilj ovog istraživanja bio je da se na osnovu stavova maloljetnih delinkvenata uradi socijalnopedagoška deskripcija atribucije vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika, te ustanovi postoji li statistički značajna povezanost internalnih i eksternalnih faktora delinkventnog ponašanja.

Rezultati ispitivanja stavova maloljetnih delinkvenata o internalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzrok ističu antisocijalne tendencije, slijede nepromišljenost, lična frustracija i

podložnost vršnjacima. S druge strane, rezultati ispitivanja stavova maloljetnih delinkvenata o eksternalnim uzrocima delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako mladi u najvećoj mjeri kao uzrok ističu siromaštvo i materijalnu dobit, slijede pretjerana kontrola i nadzor roditelja, loši porodični odnosi, situacija u kojoj se maloljetnik nalazi, droga, antisocijalni vršnjaci, permisivnost roditelja i alkohol.

Rezultati ispitivanja odnosa internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika pokazali su kako postoji statistički značajna poveznost internalnih i eksternalnih uzroka delinkventnog ponašanja maloljetnika.

Navedeni istraživački rezultati imaju sljedeće socijalnopedagoške implikacije:

- socijalnopedagoškim preventivskim djelovanjem treba obuhvatiti spektar faktora koji utječu na razvoj osobnosti mladih, a ne samo maloljetne delinkvente,
- treba kreirati i realizirati socijalnopedagoške programe podrške maloljetnim delinkventima s ciljem ublažavanja i otklanjanja uzroka njihovog delinkventnog ponašanja i u funkciji njihove kvalitetnije resocijalizacije,
- treba kreirati i realizirati socijalnopedagoške programe podrške roditeljima za razvoj kompetencija za kvalitetno roditeljstvo, uspostavu kvalitetnih porodičnih odnosa i jačanje senzibiliteta za kvalitetniju kontrolu i nadzor mladih,
- treba kreirati i realizirati socijalnopedagoške programe vršnjacima s ciljem jačanja socijalnih kompetencija i senzibiliteta mladih za uspostavu kvalitetnijih interpersonalnih odnosa.

U budućem istraživanju bilo bi značajno uključiti i još neke varijable koje bi doprinijele kvalitetnijoj deskripciji atribucije vlastitog delinkventnog ponašanja maloljetnika, te boljem rasvjetljavanju pozadine delinkventnog ponašanja maloljetnika. Bilo bi značajno ispitati odnos delinkventnog ponašanja maloljetnika sa kvalitetom porodičnih odnosa, kvalitetom vršnjačkog prijateljstva, kvalitetom socijalne podrške koju doživljavaju od bliskih osoba, kvalitetom školskog života te socio-emocionalnim kompetencijama.

Literatura

- Agnew, R. (1997). Stability and change in crime over the life course: A strain theory explanation. In T. P. Thornberry (Ed.), *Developmental theories of crime and delinquency: Volume 7. Advances in criminological theory* (pp. 101–132).
- Aseltine, R. H., Gore, S. i Colten, M. E. (1994). Depression and the social developmental context of adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 252–263.
- Brown, B. B., Mounts, N. S., Lamborn, S. D. i Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 64, 467–482.
- Buljubašić, S. (2008). *Maloljetnička delinkvencija*, Sarajevo: Arka Press.
- Elliott, D. S. i Voss, H. L. (1974). *Delinquency and dropout*. Lexington, MA: D. C. Heath.
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92, 310–330.
- Emler, N., Ohana, J. i Moscovici, S. (1987). Children's beliefs about institutional roles: a cross-national study of representations of the teacher's role. *British Journal of Education Psychology*, 57, 26–37.
- Farrington, D. (1996). The development of offending and antisocial behaviour from childhood to adulthood. In: Cordella P, Siegel L (eds). *Readings in Contemporary Criminological Theory*. Boston: Northeastern University Press, pp. 107–120.
- Feehan, M., Knight, R.G. i Partridge, F.M. (1991). Cognitive complaint and test performance in elderly patients suffering depression or dementia. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 6, 287–293.
- Fergusson, D.M., Lynskey, M.T. i Horwood, L.J. (1996). Childhood sexual abuse and psychiatric disorder in young adulthood: I. Prevalence of sexual abuse and factors associated with sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 35:1365–1374.
- Florsheim, P., Tolan, P. H. i Gorman-Smith, D. (1996). Family processes and risk for externalizing behavior problems among African-American and Hispanic boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1222–1230.

- Ganzer, V. i Sarason, I. (1973). Variables associated with recidivism among juvenile delinquents, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40:1–5.
- Glueck, S. i Glueck, E. (1970). *Toward a typology of juvenile offenders: Implications for therapy and prevention*. New York: Grune and Stratton.
- Hanson, C. L., Henggeler, S. W., Haefele, W. F. i Rodick, J. D. (1984). Demographic, individual, and family relationship correlates of serious and repeated crime among adolescents and their siblings. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52, 528–538.
- Harris, I. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102, 458–489.
- Henggeler, S. W. (1989). *Delinquency in adolescence*. Newbury Park, CA: Sage.
- Hrnčić, J. (2008) Depresivnost i socijalne relacije institucionalizovanih mladih prestupnika. *Psihologija*, vol. 41, br. 3, str. 357–378
- Hrnčić, J. (2009). *Prestupništvo mladih rizici, tokovi i ishodi*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Korač, H. (2003). *Uloga porodice u prevenciji ovisnosti*, Beograd: Grafik.
- Lerner J. S. i Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 146–159.
- Loeber, R. (1982). The stability of antisocial and delinquent child behavior: A review. *Child Development*, 53(6), 1431–1446.
- Loeber, R. i Dishion, T.J. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin*, 94, 68–98.
- Mason, C. A., Cauce, A. M., Gonzales, N. i Hiraga, Y. (1996). Neither too sweet nor too sour: Problem peers, maternal control, and problem behavior in African American adolescents. *Child Development*, 67, 2115–2130.
- Milutinović, M.M. (1976). *Kriminologija sa osnovama kriminalne politike i penologije*. Beograd: Savremena administracija.
- Nikolić, Z. i Joksić, I. (2011). *Maloljetnička delinkvencija*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Patterson, G. (1986). Performance models for antisocial boys. *American Psychologist*, 41, 432–444.
- Patterson, G. R. (1986). Performance models for antisocial boys. *American Psychologist*, 41, 432–444.

- Patterson, G.R. ., Reid, J.B. i Dishion, T.J. (1992). *Antisocial boys*, Eugene, OR: Castalia Publishing Company.
- Petrović, B. i Meško, G. (2004). *Kriminologija*, Sarajevo: Pravni fakultet.
- Prange, M., Greenbaum, P., Silver, S., Friedman, R., Kutash, K. i Duchnowski, A. (1992). Family functioning and psychopathology among adolescents with severe emotional disturbances. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20, 83–102.
- Raine, A., Reynolds, C., Venables, P. H. i Mednick, S.A. (1997). Biosocial bases of aggressive behavior in childhood, in Raine, A., Brennan, P. A., Farrington, D. P., and Mednick, S.A. (eds), *Biosocial Bases of Violence*, New York: Plenum.
- Ricijaš, N. (2009). *Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih*. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dostupno na:
https://bib.irb.hr/datoteka/384000.DOKTORAT_Neven_Ricijas.pdf
- Ritter, J. (1998). Uniforms changing the culture of the nation's classrooms. *USA Today*, 1A, 2A.
- Rutter, M. i Giller, H. (1983). *Juvenile Delinquency: Trends and Perspectives*, New York: Penguin.
- Rutter, M., Giller, H. i Hagell, A. (1998). *Antisocial Behavior by Young People*. New York: Cambridge University Press.
- Seydlitz, R. (1993). Complexity in the relationships among direct and indirect parental controls and delinquency. *Youth and Society*, 24, 243–275.
- Soković, S. i Bejatović, S. (2009). *Maloletničko krivično pravo*, Kragujevac: Pravni fakultet, Institut za pravne i društvene nauke.
- Vissing, Y.M., Straus, M.A., Gelles, R.J. i Harrop, J.W. (1991). Verbal aggression by parents and psychosocial problems of children. *Child Abuse and Neglect*, 15, 223–238.
- Vitaro, F. i Tremblay, R. E. (1994). Impact of a prevention program on aggressive-disruptive children's friendships and social adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 22(4), 457–475.
- Vitaro, F., Tremblay, R. E., Kerr, M., Pagani, L., i Bukowski, W. M. (1997). Disruptiveness, friends' characteristics, and

- delinquency in early adolescence: A test of two competing models of development. *Child Development*, 68, 676–689.
- Waldman, I. (1996). Aggressive boys' hostile perceptual and response biases: The role of attention and impulsivity. *Child Development*, 67, 1015–1033.
- Warr, M. (1993). Parents, peers and delinquency. *Social Forces*, 72, 247–264.
- Williams, J. H., Ayers, C. D., Van Dorn, R. A. i Arthur, M. W. (2003). Risk and protective factors in the development of delinquency and conduct disorder. In M. W. Fraser (Ed.), *Risk and resilience in childhood*, 2nd edition. (pp. 209–249). Washington, DC: NASW.

Preliminary note

A SOCIO-PEDAGOGICAL DESCRIPTION OF THE MINORS' CAUSAL ATTRIBUTIONS FOR THEIR OWN DELINQUENT BEHAVIOR

Izet Pehlić, PhD

Jakub Hasić, MA

Suad Orlić, PhD

Abstract

The aim of the research was to make a socio-pedagogical description of the minors' causal attributions for their own delinquent behavior, based on the attitudes expressed by juvenile delinquents. Moreover, the aim was to reveal whether there is a statistically significant correlation between internal and external factors of delinquent behavior.

A method of theoretical analysis and a descriptive-analytical method were employed, while a Delinquent Behavior Attribution Scale (Ricijaš, 2009) was used as an instrument. The current research sample consisted of 205 juvenile delinquents aged 14-18 coming from the Zenica-Doboj Canton and showing some forms of risky and delinquent behavior.

The results related to the internal causes of delinquent behavior showed that the young people mostly emphasize the following causes: antisocial tendencies, followed by unthoughtfulness, personal frustration, and susceptibility to peer pressure.

The results associated with external causes of delinquent behavior indicated that the young people emphasize poverty and material benefit as causes in most cases, followed by excessive control and supervision by parents, poor family relationships, situation in which the minor is, narcotics, antisocial peers, permissive parents and alcohol.

The results pertaining to the relationship between internal and external causes of delinquent behavior revealed that there is a statistically significant correlation between internal and external causes of delinquent behavior.

It was concluded that socio-pedagogical preventive acting should include a range of factors exerting an influence on the personality development of young people, and that socio-pedagogical programs for providing support to juvenile delinquents should be created and realized with the aim to reduce and eliminate the causes of their delinquent behavior, and to contribute to their better resocialization.

Keywords: delinquency, attributing delinquent behavior, internal factors, external factors

- أ.د. عزت بهليتش - كلية التربية الإسلامية - جامعة زينيتسا
 م. يعقوب حاسيتش - إدارة الشرطة - وزارة الداخلية - كانتون زينيتسا - دوبوي
 د. سعاد أورليتش - إدارة الشرطة - وزارة الداخلية - كانتون زينيتسا - دوبوي

الوصف الاجتماعي والتربوي لإسناد السببية للسلوك المنحرف لدى

القاصرين

ملخص

وكان الهدف من هذا البحث هو القيام بالوصف الاجتماعي التربوي لإسناد السببية للسلوك المنحرف لدى القاصرين على أساس المواقف من القاصرين غير البالغين، وتحديد ما إذا كانت هناك علاقة ذات دلالة إحصائية بين العوامل الداخلية والخارجية للسلوك المنحرف. ومن أساليب البحث تم استخدام طريقة التحليل النظري وطريقة المسح التحليلي الوصفي. ومن أدوات البحث استخدمت أدوات سكالاً انتساب سلوكه المنحرف الخاص من الشباب (Ricijaš, 2009). وكانت العينة 205 قاصر السلوك تتراوح أعمارهم بين 14 و 18 سنة من العمر من كانتون زينيتسا- دوبوي سجّل عندهم بعض أشكال السلوك المنحرف. وأظهرت نتائج البحوث حول الأسباب الداخلية عن السلوك المنحرف للقاصرين بأن الشباب إلى حدّ كبير يشيرون إلى الاتجاهات غير الاجتماعية، يليها عدم التفكير والإحباط الشخصي والتبعية للأصدقاء. وقد أظهرت نتائج البحوث حول الأسباب الخارجية عن السلوك المنحرف للقاصرين بأن الشباب إلى حدّ كبير يشيرون إلى الفقر والكسب المادي تليها السيطرة المفرطة، وإشراف الوالدين، والعلاقات الأسرية السيئة والحالة التي يكون فيها القاصر، والمخدرات، والأقران المعادين للمجتمع، الإباحية من الآباء والأمهات والخمر. وأظهرت نتائج الاختبار بأن العلاقة بين الأسباب الداخلية والأسباب الخارجية للسلوك المنحرف عند القاصرين هي وجود علاقة ذات دلالة إحصائية بينها. وخلص البحث إلى أن الإجراءات الوقائية الاجتماعية والتربوية ينبغي أن تشمل على مجموعة من العوامل التي تؤثر على تنمية الشخصية عند

الشباب، ويجب وضع وتنفيذ برامج الدعم الاجتماعي والتربوي وتنفيذها لهدف التخفيف والقضاء على أسباب سلوكهم المنحرف لهدف إعادة الدمج النوعي في المجتمع.

الكلمات الأساسية: الانحراف، إسناد السببية للسلوك المنحرف، العوامل الداخلية، العوامل الخارجية